

SCENARIUSZ LEKCJI

ŁÓDZKIE FABRYKI - ŚWIADKOWIE PRZEMYSŁOWEJ POTĘGI MIASTA

WSTĘP

Przedmiot: Historia/Wiedza o społeczeństwie

Poziom: Szkoła ponadpodstawowa (liceum)

Czas trwania: 90 minut (2 godziny lekcyjne)

Klasa: II-III

CELE

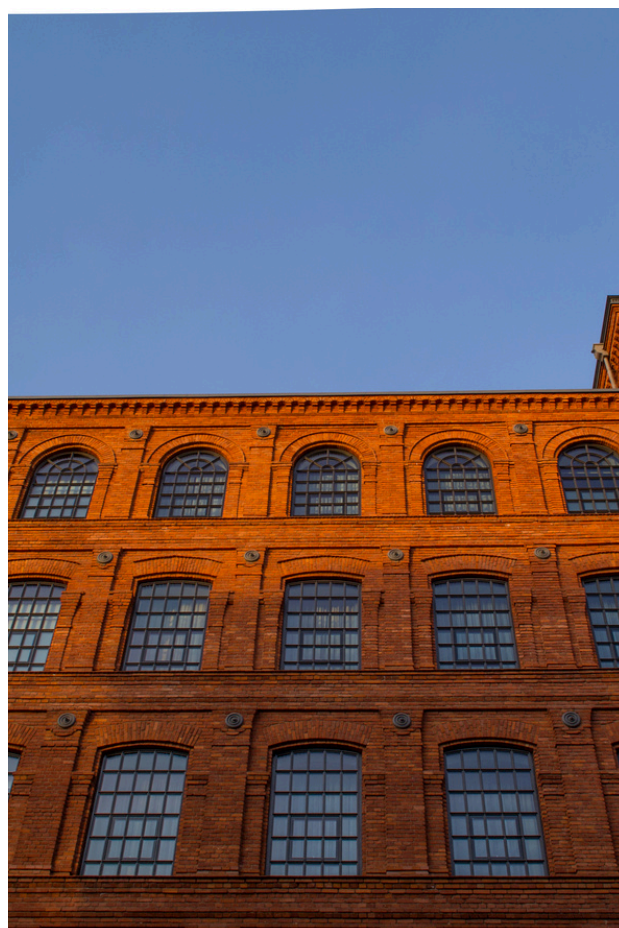
Cele ogólne

- Zapoznanie uczniów z historią łódzkich fabryk i ich rolą w rozwoju miasta
- Kształtowanie świadomości dziedzictwa przemysłowego
- Rozwijanie umiejętności analizy przemian społeczno-gospodarczych

Cele szczegółowe

Uczeń po zajęciach:

- Wymienia najważniejsze kompleksy fabryczne Łodzi
- Opisuje proces industrializacji miasta w XIX wieku
- Charakteryzuje rolę głównych fabrykantów w rozwoju Łodzi
- Rozpoznaje style architektoniczne łódzkich fabryk
- Wyjaśnia proces adaptacji obiektów przemysłowych do współczesnych funkcji

METODY PRACY

- Wykład z prezentacją multimedialną
- Analiza materiałów źródłowych
- Praca w grupach
- Dyskusja kierowana
- Metoda projektu

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- Komputer z dostępem do internetu
- Rzutnik multimedialny
- Mapy historyczne Łodzi
- Archiwalne fotografie fabryk
- Karty pracy
- Materiały źródłowe
- Portal internetowy kulturawlodzi.pl

PRZEBIEG LEKCJI

WPROWADZENIE (15 MINUT)

11. Czynności organizacyjne
2. Wprowadzenie do tematu poprzez prezentację archiwalnych fotografii Łodzi
3. Burza mózgów: "Co sprawiło, że Łódź stała się miastem przemysłowym?"

ROZWINIĘCIE (60 MINUT)

Etap I - Wykład interaktywny (25 minut)

Wykład interaktywny - Historia powstania miasta przemysłowego

Początki transformacji przemysłowej

- 30 stycznia 1821 roku - przełomowa data, kiedy Łódź została wpisana na listę osad fabrycznych
- Decyzja zapadła na wniosek Rajmunda Rembielińskiego, prezesa Komisji Województwa Mazowieckiego
- Z niewielkiej osady liczącej 767 mieszkańców w 1820 roku, miasto rozrosło się do 600 000 mieszkańców w 1914 roku

Czynniki rozwoju

- Dostępność państwowych gruntów pod osadnictwo
- Duże zalesienie terenu (materiał budowlany i opałowy)
- Obecność rzek zapewniających energię dla maszyn

PRZEBIEG LEKCJI

ROZWINIĘCIE (60 MINUT)

Najważniejsze kompleksy fabryczne

Biała Fabryka Ludwika Geyera

Historia i architektura

- Zbudowana w latach 1835-1838
- Pierwszy zakład w mieście wyposażony w maszynę parową
- Zaprojektowana według wzorców angielskich na planie litery "U"
- Charakterystyczna biała elewacja w stylu klasycystycznym

Kompleks obejmuje

- Główny budynek fabryczny
- Dom Ludwika Geyera (1833)
- Pałac Ludwika Geyera (1845-1846)
- Willa Gustawa Geyera (lata 80. XIX w.)

Kompleks Izraela Poznańskiego (Manufaktura)

Rozwój kompleksu

- Powstał w latach 1872-1892
- Projektant: Hilary Majewski
- 30-hektarowy kompleks przemysłowy

Elementy kompleksu

- Monumentalna przędzalnia (170m długości)
- Tkalnie
- Bielnik i apretura
- Farbiarnia i drukarnia
- Budynki pomocnicze i mieszkalne

PRZEBIEG LEKCJI

ROZWINIĘCIE (60 MINUT)

Księży Młyn

Charakterystyka

- Największy zabytkowy kompleks fabryczny w Łodzi
- Zbudowany przez Karola Scheiblera
- Samowystarczalne "miasto w mieście"
- Wzorowany na angielskich osadach przemysłowych

Znaczenie historyczne

- Od 1971 roku uznany za zabytek architektury przemysłowej
- W 2015 otrzymał status pomnika historii
- Upamiętniony na monecie NBP w 2016 roku

Fabryka Scheiblera

Rozwój i znaczenie

- Jeden z największych kompleksów przemysłowych w Europie
- Łączył funkcje produkcyjne z mieszkalnymi
- Kompleksowa infrastruktura społeczna (szkoły, szpitale, sklepy)

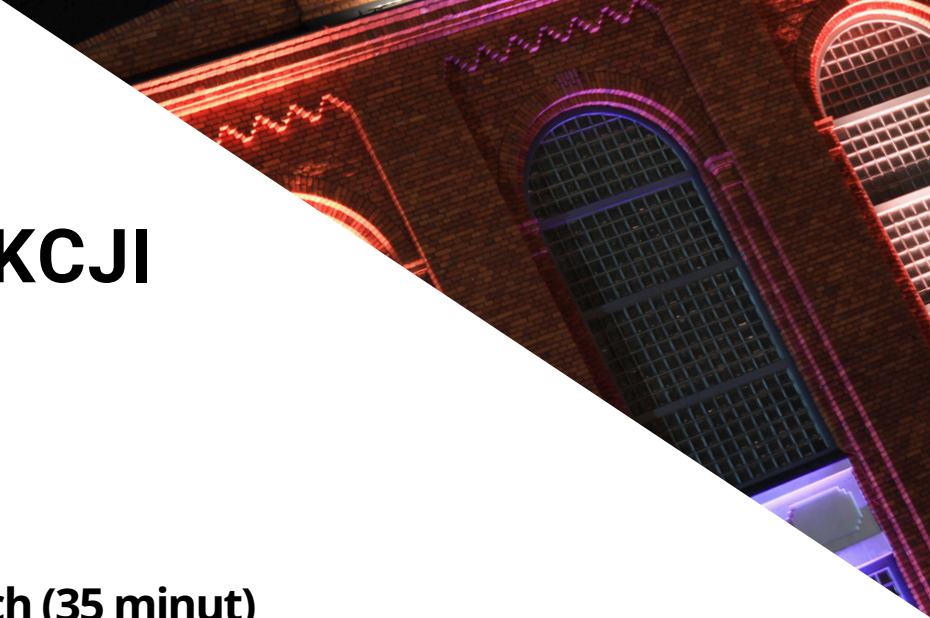
Współczesne wykorzystanie kompleksów

Adaptacje i rewitalizacje

- Manufaktura - centrum handlowo-rozrywkowe
- Księży Młyn - luksusowe lofty i przestrzeń kulturalna
- Biała Fabryka - siedziba Centralnego Muzeum Włókiennictwa

Nowe funkcje

- Przestrzeń kulturalna
- Centra handlowe
- Hotele (np. Andel's w dawnej przędzalni Poznańskiego)
- Muzea i galerie
- Restauracje w industrialnych wnętrzach

PRZEBIEG LEKCJI

Etap II - Praca w grupach (35 minut)

1. Podział klasy na 4 zespoły, każdy analizuje jeden kompleks fabryczny:
 - Historia powstania
 - Architektura i układ przestrzenny
 - Znaczenie dla rozwoju miasta
 - Współczesne wykorzystanie

Część podsumowująca (15 minut)

1. Prezentacje efektów pracy grup
2. Dyskusja na temat znaczenia rewitalizacji obiektów przemysłowych
3. Podsumowanie najważniejszych zagadnień

Zadanie domowe

Uczniowie przygotowują fotoreportaż przedstawiający wybrany kompleks fabryczny dawniej i dziś.

BIBLIOGRAFIA DLA NAUCZYCIELA

- Materiały archiwalne dotyczące łódzkich fabryk
- Opracowania historyczne o rozwoju przemysłowym Łodzi
- Dokumentacja konserwatorska obiektów poprzemysłowych

ZAŁĄCZNIKI

1. Karty pracy dla grup
2. Materiały ikonograficzne
3. Teksty źródłowe
4. Kryteria oceny prezentacji

ZAŁĄCZNIK 1

Grupa 1: Biała Fabryka Ludwika Geyera

Historia powstania (1835-1838)

- Data rozpoczęcia budowy: 1835 rok
- Lokalizacja: ul. Piotrkowska 282/284
- Pierwsza w Łodzi maszyna parowa o mocy 60 KM (1838)
- Wyposażenie początkowe: 7584 wrzeciona i 180 warsztatów tkackich
- Zatrudnienie w 1840: około 600 osób

Charakterystyka architektoniczna

- Styl klasycystyczny wzorowany na angielskich fabrykach
- Układ przestrzenny na planie litery "U"
- Charakterystyczny biały tynk - stąd nazwa "Biała Fabryka"
- Czteroskrzydłowa konstrukcja z budynkiem Starej Kotłowni
- Dwie wieże kurzowe i dwie wieże ciśnień

Znaczenie dla rozwoju przemysłowego

- Pierwszy w pełni zmechanizowany zakład w Łodzi
- Pierwszy komin fabryczny w mieście
- Największy zakład bawełniany w Królestwie Polskim
- Wzorcowy przykład nowoczesnej fabryki XIX wieku

Obecne funkcje

- Siedziba Centralnego Muzeum Włókiennictwa
- Organizacja wystaw i wydarzeń kulturalnych
- Miejsce edukacji o dziedzictwie przemysłowym
- Przestrzeń ekspozycyjna i konferencyjna

ZAŁĄCZNIK 1

Wpływ na społeczność lokalną

- Centrum życia kulturalnego miasta
- Miejsce organizacji Międzynarodowego Triennale Tkaniny
- Organizacja cyklu koncertów Geyer Music Factory
- Ważny punkt na mapie turystycznej miasta

Wskazówki dla prowadzącego

1. Każda grupa powinna przygotować 10-minutową prezentację
2. Wykorzystać materiały wizualne (zdjęcia, plany, mapy)
3. Przygotować krótkie podsumowanie dla pozostałych uczestników
4. Wskazać najważniejsze źródła informacji

Materiały pomocnicze

- Archiwalne fotografie
- Plany architektoniczne
- Dokumenty historyczne
- Mapy historyczne Łodzi
- Współczesne materiały promocyjne

Metody pracy

- Analiza tekstów źródłowych
- Praca z materiałami wizualnymi
- Dyskusja grupowa
- Przygotowanie prezentacji
- Dokumentacja fotograficzna

ZAŁĄCZNIK 1

Grupa 2: Kompleks Izraela Poznańskiego (Manufaktura)

Etapy rozwoju kompleksu (1872-1892)

- 1871 - wykupienie działki przy ulicy Ogrodowej
- 1872-1892 - budowa 30-hektarowego kompleksu fabrycznego
- Powstanie kolejnych obiektów:
 - Tkalnie
 - Przędzalnia (170m długości)
 - Bielnik i apretura
 - Farbiarnia i drukarnia
 - Budynki pomocnicze i mieszkalne

Elementy architektoniczne i funkcje

- Monumentalna przędzalnia o długości 170m
- Pałac Izraela Poznańskiego ("łódzki Luwr")
- Famuły robotnicze przy ul. Ogrodowej
- Bocznicza kolejowa
- Kantor fabryczny
- Własna straż pożarna

Rola rodziny Poznańskich

- Rozwój przemysłu włókienniczego i handlu
- Działalność filantropijna:
 - Wsparcie dla szpitali i szkół
 - Finansowanie instytucji kulturalnych
 - Pomoc w okresach kryzysowych
- Budowa infrastruktury miejskiej

ZAŁĄCZNIK 1

Grupa 3: Księży Młyna

Historia i rozwój

- Powstał w miejscu dawnych młynów, w tym młyna plebana
- 1870 - przejęcie terenu przez Karola Scheiblera
- 1873 - ukończenie budowy głównej przędzalni

Układ przestrzenny

- Trzy główne strefy:
 - Osiedle mieszkalne
 - Fabryka
 - Budynki użyteczności publicznej
- Regularna zabudowa wzdłuż brukowanych uliczek

Infrastruktura społeczna

- Szkoła
- Remiza straży pożarnej
- Szpital
- Gazownia
- Klub fabryczny
- Sklepy (konsumy)

ZAŁĄCZNIK 1

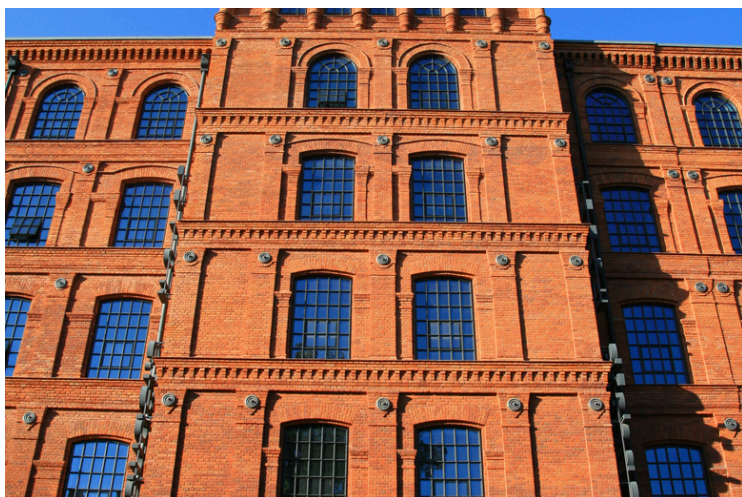
Grupa 4: Fabryka Scheiblera

Historia rodziny Scheiblerów

Karol Wilhelm Scheibler urodził się 1 września 1820 roku w Nadrenii, w rodzinie fabrykanta sukna. Kluczowym momentem w rozwoju fortuny było małżeństwo z Anną Werner w 1854 roku, córką właściciela fabryk w Zgierzu i Ozorkowie, której posag (ponad 40 tysięcy rubli) znacząco przewyższał jego własne oszczędności. Po śmierci Karola Scheiblera w 1881 roku, majątek przejął jego syn Karol Wilhelm Scheibler II. Podczas I wojny światowej rodzina przeniosła się do Kwietna, a w 1945 roku większość dynastii Scheiblerów wyemigrowała do Brazylii.

Rozwój kompleksu fabrycznego

- 1855: Uruchomienie pierwszej zmechanizowanej przędzalni na 5740 wrzecion
- 1856-1858: Powstanie tkalni o 100 krosnach
- 1870: Zakup folwarku na Księżym Młynie
- 1873: Otwarcie monumentalnej przędzalni na 70 tysięcy wrzecion
- 1878: Instalacja pierwszego w Łodzi systemu bocznic kolejowych

ZAŁĄCZNIK 1

Grupa 4: Fabryka Scheiblera

Innowacje technologiczne

Scheibler był pionierem w wielu obszarach:

- Wprowadził pierwszą w pełni zmechanizowaną przędzalnię w Łodzi
- Zainstalował nowoczesny park maszynowy, dający przewagę nad konkurencją
- Zbudował własną elektrownię w 1910 roku z żelbetową konstrukcją - jedną z pierwszych w Łodzi
- Stworzył system bocznic kolejowych o długości 5 km łączących wszystkie obiekty fabryczne

Współczesne wykorzystanie obiektów

Obecnie kompleks pofabryczny przechodzi gruntowną rewitalizację:

- Powstaje projekt "Fuzja" na 8 hektarach dawnych terenów fabrycznych
- W planach jest 22 budynki, w tym 15 obiektów historycznych
- Sercem kompleksu jest odrestaurowana secesyjna elektrownia
- Powstają mieszkania loftowe, powierzchnie biurowe, usługowe i handlowe
- Tworzone są otwarte przestrzenie publiczne i tereny zielone

ZAŁĄCZNIK 2

Zestaw fotografii historycznych

- Panoramy fabryk z XIX wieku
- Portrety fabrykantów
- Zdjęcia pracowników przy maszynach
- Dokumentacja życia społecznego
- Plany architektoniczne

Materiały współczesne

- Aktualne zdjęcia kompleksów
- Plany rewitalizacji
- Wizualizacje 3D
- Mapy interaktywne
- Dokumentacja konserwatorska

ZAŁĄCZNIK 3

Kryterium	Punktacja (0-5)	Opis
Zawartość merytoryczna		Dokładność faktów historycznych, kompletność informacji
Analiza źródeł		Wykorzystanie materiałów archiwalnych i współczesnych
Prezentacja multimedialna		Jakość przygotowanych materiałów wizualnych
Umiejętności prezentacyjne		Sposób przekazania informacji, zaangażowanie grupy
Wnioski i refleksje		Umiejętność wyciągania wniosków i interpretacji faktów

ZAŁĄCZNIK 4: TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Dokumenty historyczne i źródła pierwotne

Akty założycielskie i dokumenty administracyjne

- Kontrakt Ludwika Geyera z 9 sierpnia 1826 roku podpisany z Komisją Województwa Mazowieckiego, określający warunki założenia fabryki: "otrzymał pomoc w postaci: terenów budowlanych, zapewnienia pomocy przy budowie i licencję na sprowadzanie przędzy z obniżonym cłem".
- Dokumentacja dotycząca utworzenia osady sukienniczej (Nowego Miasta) z 1821 roku oraz osady lniano-bawełnianej Łódka z 1823 roku.

Wspomnienia i relacje

- Pamiętniki Mieczysława Hertza (1870-1943) opisujące sytuację społeczno-gospodarczą miasta podczas I wojny światowej.
- Wspomnienia brytyjskiej pielęgniarzki Violetty Thurstan dokumentujące życie codzienne w Łodzi.
- Relacje robotników opisujące warunki pracy: "dzień pracy wynosił przeciętnie 12–15 godzin".

Materiały prasowe i publicystyka

Artykuły z epoki

- Seria artykułów z "Gońca" opisująca życie robotników: "Jak m..."
- Reportaż z 1904 roku o... przechodniów w mieście

Opracowania współczesne

Monografie naukowe

ZAŁĄCZNIK 4: TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Dokumenty historyczne i źródła pierwotne

Akty założycielskie i dokumenty administracyjne

- Kontrakt Ludwika Geyera z 9 sierpnia 1826 roku podpisany z Komisją Województwa Mazowieckiego, określający warunki założenia fabryki: "otrzymał pomoc w postaci: terenów budowlanych, zapewnienia pomocy przy budowie i licencję na sprowadzanie przędzy z obniżonym cłem".
- Dokumentacja dotycząca utworzenia osady sukienniczej (Nowego Miasta) z 1821 roku oraz osady lniano-bawełnianej Łódka z 1823 roku.

Wspomnienia i relacje

- Pamiętniki Mieczysława Hertza (1870-1943) opisujące sytuację społeczno-gospodarczą miasta podczas I wojny światowej.
- Wspomnienia brytyjskiej pielęgniarzki Violetty Thurstan dokumentujące życie codzienne w Łodzi.
- Relacje robotników opisujące warunki pracy: "dzień pracy wynosił przeciętnie 12–15 godzin".

ZAŁĄCZNIK 4: TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Materiały prasowe i publicystyka

Artykuły z epoki

- Seria artykułów z "Gońca Łódzkiego" z 1898 roku badająca warunki życia robotników: "Jak mieszka robotnik?" "Czym się odżywia?".
- Reportaż z 1904 roku opisujący rytm życia miasta: "Ruch przechodniów w mieście ma codziennie kilka faz odmiennych..."

Opracowania współczesne

Monografie naukowe

- "Łódź poprzez wieki. Historia miasta" - pięciotomowa monografia powstająca we współpracy Uniwersytetu Łódzkiego z Urzędem Miasta Łodzi.
- "Bezbronne miasto Łódź 1914-1918" zawierające analizę sytuacji społeczno-gospodarczej miasta.

Dokumentacja kartograficzna

- "Łódź na mapach 1793-1939" prezentująca 40 historycznych planów i map dokumentujących rozwój przestrzenny miasta.

ZAŁĄCZNIK 4: TEKSTY ŹRÓDŁOWE

Materiały specjalistyczne

Dokumentacja konserwatorska

- Raporty dotyczące rewitalizacji kompleksów poprzemysłowych, w tym Manufaktury (dawnych zakładów Poznańskiego).
- Dokumentacja techniczna adaptacji obiektów fabrycznych do nowych funkcji.

Archiwalia

- Dokumentacja osobowo-płacowa przechowywana w Archiwum Państwowym w Łodzi.
- Zbiory fotografii i dokumentów dotyczących życia fabrycznego w zbiorach Muzeum Miasta Łodzi[

S

ZAŁĄCZNIK 5: SŁOWNICZEK POJĘĆ

Terminologia włókiennicza

- Przędzalnia - zakład przemysłowy lub dział fabryki zajmujący się wytwarzaniem przędzy z włókien
- Tkalnia - pomieszczenie lub zakład przemysłowy wyposażony w krosna tkackie do produkcji tkanin
- Bielnik - dział fabryki zajmujący się wybielaniem tkanin i przędzy
- Apretura - proces wykańczania tkanin nadający im pożądane właściwości użytkowe
- Farbiarnia - dział fabryki zajmujący się barwieniem tkanin i przędzy
- Drukarnia - dział zajmujący się nadrukowywaniem wzorów na tkaninach

Architektura przemysłowa

- Famuły - wielorodzinne domy mieszkalne dla robotników, charakterystyczne dla XIX-wiecznej Łodzi
- Osiedle patronackie - kompleks mieszkalny budowany przez fabrykantów dla robotników
- Szed - charakterystyczny typ dachu fabrycznego o kształcie zębatym
- Kolonia robotnicza - zespół domów mieszkalnych dla pracowników fabryki
- Rezydencja fabrykancka - okazała siedziba właściciela fabryki, często połączona z zakładem pr

Konserwacja zabytków

- Digitalizacja - proces pr
- Rekonstrukcja - odtwor
- Rewitalizacja - proces p
- Adaptacja - przystosow

ZAŁĄCZNIK 5: SŁOWNICZEK POJĘĆ

Rezydencja fabrykancka - okazała siedziba właściciela fabryki, często połączona z zakładem produkcyjnym

Konserwacja zabytków

- Digitalizacja - proces przekształcania obiektu fizycznego w formę cyfrową
- Rekonstrukcja - odtworzenie zniszczonego lub nieistniejącego obiektu na podstawie zachowanych materiałów
- Rewitalizacja - proces przywracania do życia zdegradowanych obszarów miejskich
- Adaptacja - przystosowanie obiektu zabytkowego do nowej funkcji
- Konserwacja zachowawcza - działania mające na celu zatrzymanie procesu destrukcji zabytku

Technologie cyfrowe

- AR (Augmented Reality) - rozszerzona rzeczywistość, technologia nakładająca elementy wirtualne na świat rzeczywisty
- WebAR - technologia AR dostępna przez przeglądarkę internetową bez konieczności instalacji aplikacji
- Skan 3D - cyfrowe odwzorowanie obiektu w trzech wymiarach

ZAŁĄCZNIK 5: SŁOWNICZEK POJĘĆ

- Modelowanie 3D - proces tworzenia trójwymiarowego modelu cyfrowego
- UI/UX - interfejs użytkownika i doświadczenie użytkownika w aplikacjach cyfrowych

Procesy produkcyjne historycznego włókiennictwa

- Przędzenie - proces wytwarzania przędzy z włókien naturalnych lub sztucznych
- Tkanie - proces wytwarzania tkaniny przez przeplatanie nitek osnowy i wątku
- Wykańczanie - zespół procesów uszlachetniających tkaninę
- Merceryzacja - proces chemicznej obróbki tkanin bawełnianych
- Folowanie - proces wykańczania tkanin wełnianych

Rewitalizacja i adaptacja

- Modernizacja - unowocześnienie i dostosowanie do współczesnych standardów
- Gentryfikacja - proces odnowy zdegradowanej zabudowy miejskiej
- Rewaloryzacja - przywrócenie wartości użytkowej i technicznej obiektom
- Renowacja - odświeżenie i odnowienie obiektu
- Rekultywacja - przywrócenie wartości użytkowych zdegradowanym terenom

